

*METROPOLIA
AMMATTIKORKEAKOULUN
OPISKELIJAKUNNAN
YHDENVERTAISUUSOHJELMA*

Postiosoite–Address
Bulevardi 29 b
00180 Helsinki
Finland

Puhelin–Telephone
020 783 6570

Sähköposti– E-mail
metka@metkaweb.fi
Internet
www.metkaweb.fi

Y-tunnus
2165831-1
Kotipaikka–Domicile
Helsinki

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
Elämäkatsomus, vakaumus ja mielipide	3
Etninen tausta, kansallisuus, kieli	4
Ikä ja elämäntilanne	4
Seksuaalinen suuntautuminen	5
Sukupuoli	5
Vammaisuus, terveydentila ja esteettömyys	6
Toiminta syrjintä- ja häirintätilanteissa	7
Erityisen tuen tarve Metropoliaassa.....	7
Suosituksset	8
Liite 1: Tapahtumien järjestäminen	10
Suunnitteluvaihe	10
Tiedottaminen.....	10
Tapahtumapäivä.....	11
Lähteet	12

Johdanto

METKA on julistautunut syrjinnästä vapaaksi alueeksi. Tämä julistautuminen tarkoittaa sitä, että organisaatio toivottaa yhdenvertaisuuslain periaatteiden mukaisesti kaikki ihmiset tervetulleiksi riippumatta sukupuolesta tai sen ilmaisusta, iästä, etnisestä taustasta tai kansallisuudesta, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, terveydentilasta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Syrjinnän vastustamisen lisäksi se merkitsee syrjintään puuttumista sekä ihmisten yhdenvertaisuuden tunnustamista.

Tämä ohjelma pyrkii kertomaan, mitä yhdenvertaisuus METKAssa tarkemmin merkitsee. Jotta ohjelma ei jäisi vain teoriaan, liitteissä annetaan käytännön ohjeita. METKAN yhdenvertaisuusohjelmassa käsitellään yhdenvertaisuuslain sisältämien asioiden lisäksi myös naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, jota käsitellään eri laissa.

Ohjelma on laadittu vuosiksi 2013-2016. Ohjelman toteuttaminen on kaikkien toimijoiden vastuulla ja sen toteuttamista seuraavat METKAN hallituksen jäsen, jolla on vastuullaan yhdenvertaisuusasiat sekä METKAN sosiaalipoliittinen asiantuntija. Ohjelman toteutumista seurataan vuosittain tehtävällä kyselyllä ja toteutetaan raportti tuloksista edustajistolle.

Elämäkatsomus, vakaumus ja mielipide

Erilaiset vakaumukset, niin poliittiset kuin uskonnollisetkin, sallitaan ja niitä kunnioitetaan. Puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutuneiden toimijoiden osallistumista ei rajoiteta, vaan taataan eri puolueille, uskontokunnille tai uskonnottomille liikkeille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. Suoranainen käännyttäminen ei ole hyväksyttävää.

Mielipide-erot ovat tavallisia ja muodostuvat ongelmaksi vasta silloin, kun ne häiritsevät yhteistä toimintaa. Uudet mielipiteet ovat tervetulleita ja niitä kuunnellaan. Toimintatapojen muuttamista ajatellaan yhteisen edun kannalta, ei omien mielipiteiden.

Suurin osa METKAN järjestämistä tapahtumista ja toiminnasta on alkoholittomia. Näiden alkoholittomien tapahtumien markkinointiin täytyy kiinnittää erityistä huomiota.

Esimerkiksi METKAN glögejä tai vuosijuhlia järjestettäessä huomioidaan myös ne osallistujat, jotka eivät halua juoda alkoholia ollenkaan tai juuri tässä tapahtumassa. Ei ole myöskään syytä udella, miksi joku ei juo. Jos tapahtumassa on tarjolla ruokaa, on syytä pyrkiä etukäteen selvittämään

osallistujien mahdolliset erityisruokavaliot. Mikäli tämä ei ole mahdollista, kannattaa varautua ainakin kasvis- ja sianlihattomalla vaihtoehdolla.

Etninen tausta, kansallisuus, kieli

Metropolian opiskelijoiden ja METKAN toimijoiden keskuudessa kansalaisuus, etninen alkuperä ja äidinkieli vaihtelevat. Monimuotoisuus on rikkaus, ja rasistista tai muuten syrjivää toimintaa tai käyttäytymistä ei hyväksytä.

Metropoliassa opetuskielinä on suomi ja englanti. Metropoliasa ei kuitenkaan tiedoteta kaikesta englanniksi tai englanniksi tiedotetaan myöhemmin. METKAN viestintäsuunnitelman mukaan METKAN viestintä tapahtuu sekä suomeksi että englanniksi. Kaksikielisyyden tarkoitus on parantaa kansainvälisten opiskelijoiden saamaa tietoa METKasta sekä kannustaa heitä toimimaan aktiivisina METKassa.

Tapahtumien järjestäminen rajatulle opiskelijaryhmälle, esimerkiksi yhden koulutusalan opiskelijoille, ei ole METKAN tehtävä. Opiskelijat tai opiskelijayhdistykset voivat halutessaan järjestää omia tapahtumia esimerkiksi oman koulutusalan opiskelijoille. Vaikka kaikki toiminta ei olisikaan täysin kaksikielistä, METKAN toiminnassa huomioidaan ei-suomenkieliset osallistujat. Jos tapahtumaan tai tilaisuuteen osallistuminen on hankalaa ilman sujuvaa suomen kielen osaamista, on tämä hyvä tuoda esiin tiedotuksessa.

Ikä ja elämäntilanne

Stereotyyppinen näkemys korkeakouluopiskelijasta on parikymppinen ja perheetön henkilö, joka ryhmäytyy muiden opiskelijoiden kanssa bilettäessä. Korkeakouluopiskelijat ovat todellisuudessa heterogeeninen joukko, joita yhdistää lähinnä vain opiskelijastatus. Myös opiskelijakunnan ajatellaan olevan nuorten ihmisten työpaikka. Korostettaessa nuorekkuutta täytyy olla tarkkana, ettei sillä rajata potentiaalisia toimijoita ulkopuolelle tai syyllistytä ikäsyrjintään uusia työntekijöitä rekrytoidessa. Ikäsyrjintää voivat kohdata kaiken ikäiset, myös nuoret.

Suuri osa opiskelijoista joutuu pääkaupunkiseudulla käymään opintojensa ohella töissä turvatakseen toimeentulonsa. Jos päiväopiskelijat työskentelevät iltaisin ja iltaopiskelijat päivisin, toiminnan järjestäminen kaikki opiskelijat huomioiden voi olla mahdotonta. Myös lasten tai muiden läheisten hoitaminen saattaa hankaloittaa osallistumista. Tasa-arvolain mukaisesti työnantajan tulee helpottaa perheen ja työelämän yhteensovittamista. METKAN toiminnassa huomioidaan opiskelijoiden,

aktiivien ja työntekijöiden perhetilanne, ja esimerkiksi kokouksiin voi hätätapauksessa ottaa lapsen mukaan.

METKassa pyritään siihen, että mukana toiminnassa voivat olla kaikki toimijat, opiskelijat ja METKAN jäsenet iästä, perhetilanteesta tai muista seikoista riippumatta.

Seksuaalinen suuntautuminen

Suomalaisessa yhteiskunnassa on vallalla heteronormatiivinen ajattelutapa, vaikka seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä on näkyvillä paikoilla yhteiskunnassa. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa maailmassa ajatellaan olevan vain kahta sukupuolta edustavia henkilöitä, jotka ovat romanttisesti, emotionaalisesti ja/tai seksuaalisesti kiinnostuneita vastakkaista sukupuolta edustavista henkilöistä. Tämä ajattelutapa on syrjivä ja jättää seksuaaliselta suuntautumiseltaan tai sukupuoleltaan moninaiset henkilöt syrjään, sillä ihmiset saattavat todellisuudessa määritellä itsensä esimerkiksi a- tai biseksuaaleiksi, heteroiksi, homoiksi, lesboiksi, joksikin muuksi tai jättää määrittelyn kokonaan tekemättä. Myös sukupuolen suhteen ihmiset saattavat määritellä itsensä nais-, miesjaosta eroavasti, jolloin puhe vastakkaisesta sukupuolesta on harhaanjohtavaa.

Heteroseksuaalisuutta ei usein ajatella seksuaalisuutena vaan normina. Tästä seuraa se, että kun Aleksi kertoo viikonlopustaan kumppaninsa Kiiran kanssa, hänen ajatellaan puhuvan viikonlopustaan. Kun taas Jari kertoo viikonlopustaan kumppaninsa Jeren kanssa, hänen ajatellaan puhuvan seksuaalisuudestaan

Jokaisella henkilöllä on itse oikeus kertoa tai jättää kertomatta seksuaalisesta suuntautumisestaan. On syytä muistaa, että myös ystävällinen utelu saattaa toisesta tuntua ahdistavalta tai loukkaavalta. Muiden seksuaalisesta suuntautumisesta tehdyt arvailut ovat myös turhia, koska sillä tavoin luodaan sosiaalista painetta kertoa itsestään enemmän kuin henkilö itse on alun perin päättänyt. Loukkaavalta saattaa tuntua myös vitsailu, vaikka sillä ei tarkoittaisi paha.

Sukupuoli

Yksilön sukupuoli määritellään hänen puolestaan pian syntymän jälkeen ja usein lapset kasvatetaan tietynlaiseen rooliin tämän määrittelyn perusteella. Juridisia sukupuoliä on Suomessa kaksi ja kaikkien oletetaan sopivan tähän kahtiajakoon siitä huolimatta, että kaikki eivät ole

yksiselitteisesti jaettavissa naisiin ja miehiin. Yksilön puolesta tehty määrittely saattaa olla ristiriidassa hänen oman määrittelynsä tai sukupuolen ilmaisunsa kanssa. Luonnollistettua sukupuolijakoa hämmentävät muun muassa inter- ja transsukupuoliset sekä henkilöt, jotka jättävät sukupuolensa kokonaan määrittelemättä tai määrittelevät sen naismiesjaosta eroavasti. Pakkosukupuolittaminen aiheuttaa lisäksi tietynlaisia odotuksia siitä, millaisia ovat "naiset" ja "miehet", sekä siitä, mitä he osaavat.

METKassa kunnioitetaan henkilön oikeutta määritellä itse tai jättää määrittelemättä oma sukupuolensa sekä annetaan tilaa erilaisille sukupuolen ilmaisun muodoille. Työtehtäviä jaettaessa täytyy pohtia, teetetäänkö tiettyä sukupuolta olevilla useammin tietynlaisia tehtäviä. Kyselyä tehdessä pitää pohtia, onko sukupuolen tietäminen oleellista haluttujen tietojen kannalta. Jos sukupuolen kysyminen on oleellista, määritellään myös vaihtoehdot "muu" tai "en halua määritellä".

Työnantajana METKAN velvollisuus on toimia tasa-arvolain mukaisesti. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta sanoo, että jokaisen työnantajan tulee edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Tähän kuuluu muun muassa pyrkiminen toimimaan siten, että avoinna oleviin tehtäviin hakeutuisi sekä naisia että miehiä, sekä naiset ja miehet sijoittuisivat tasapuolisesti erilaisiin tehtäviin. Lisäksi täytyy edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työehdoissa.

Vammaisuus, terveydentila ja esteettömyys

Metropolian toimipisteet ja erityisesti Bulevardi ovat fyysisesti esteellisiä paikkoja. METKAN jäsenpalvelupiste eli M-piste sekä palvelupaikat toimipistepäivystyksissä täytyy sijoittaa siten, että ne ovat mahdollisimman helposti saavutettavissa. Toiminnan kannalta tärkeintä on tiedottaa esteettömistä kulkureiteistä. Kaikkien METKAN toimijoiden on lisäksi osattava opastaa M-pisteellä tai toimistolla vierailevat mahdollisimman esteettömiä reittejä pitkin. METKA toimii aktiivisesti Metropoliasa edistääkseen esteettömyyttä muun muassa uusien kampusten suunnittelussa.

Ketään ei saa syrjiä terveydentilan tai vamman perusteella, vaan kaikkia täytyy kohdella yhdenvertaisesti ja asiallisesti. Myös terveydentilasta tai vammasta puhumisen täytyy olla henkilön oma valinta. Muiden ihmisten puolesta ei saa tehdä oletuksia heidän kyvyistään toimia, vaan heillä on oikeus itse halutessaan pyytää tai olla pyytämättä erityisjärjestelyjä. Sairaus voi olla pitkä- tai lyhytaikaista ja pitkäkestoiseen sairauteen kuuluvat usein oireettomat ja oireelliset ajanjaksot. Ihmisen täytyy voida itse määritellä omat ominaisuutensa, eikä niillä välttämättä tarkoiteta

sairautta tai vammaa. Esimerkiksi oppimisvaikeuksia voidaan pitää enemmänkin ihmisen ominaisuutena kuin vamma.

Toiminnan esteettömyys on huomioitava etukäteen esimerkiksi keskustelemalla mahdollisista erillisistä kulkureiteistä. Mikäli on syytä epäillä, että tapahtumapaikka saattaa olla esteellinen, mainostettaessa tapahtumaa on tiedotettava erityisjärjestelyistä.

Voimakkaat hajusteet tai lemmikkieläimet saattavat aiheuttaa vakavia oireita ihmisille ja tämä on syytä huomioida, jotta allergisten ihmisten osallistumista ei rajata suotta. Erilaiset ruokavaliot huomioidaan myös allergioiden osalta esimerkiksi pitämällä ruoka-aineet erillään tai välttämällä yleisiä allergiaa aiheuttavia ruoka-aineita.

Toiminta syrjintä- ja häirintätilanteissa

Häirintä on subjektiivinen kokemus eikä häiritsijä välttämättä ole tarkoittanut häirinnäksi sitä, minkä häirinnän kohteeksi joutunut kokee sellaiseksi. Mikäli jonkin toiminnan kokee epämiellyttävänä ja häirintänä, se pitää ilmaista selvästi häiritsijälle.

Työnantajan ja oppilaitoksen tulee huolehtia siitä, ettei työntekijä tai opiskelija joudu seksuaalisen tai muun sukupuoleen perustuvan häirinnän kohteeksi. Koulutusta järjestävän yhteisön vastuu häirinnän poistamiseksi alkaa, kun sen vastuulliselle edustajalle on ilmoitettu häirinnästä.

METKAlla on kaksi häirintäyhdyshenkilöä, jotka toimivat syrjintää tai häirintää kohdanneen opiskelijan tukena ja ovat opiskelijan niin halutessa mukana viemässä asiaa eteenpäin. Heidän yhteystietonsa löytyvät METKAN internetsivuilta.

Mikäli opiskelija kokee tulleen syrjityksi jossain koulutukseen liittyvässä asiassa, hän voi myös ottaa yhteyttä METKAN opiskelija-asiahenkilöön, jonka yhteystiedot löytyvät myös METKAN internetsivuilta.

Erytisen tuen tarve Metropoliaassa

Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijoille järjestetään tarvittaessa ammattikorkeakoulun yhdenvertaisuusohjelman mukaisesti opiskelun erityisjärjestelyjä koulutukseen hakeutumisessa sekä sen läpäisemisessä. Erytisjärjestelyjä haetaan hakemuksella, joka on Metropolian yhdenvertaisuusohjelman liitteenä 1. Erytisjärjestelyjen sisältö ja toteutus mietitään yksilöllisesti opiskelijan tai hakijan tarpeiden mukaan.

Metropolian opiskelijan kannattaa ottaa tuen tarve puheeksi opettajatutorin tai opinto-ohjaajan kanssa. Lukivaikkeudesta Metropolialle riittää todisteeksi Metropolian erityisopettajan tekemä lukitestausta ja lausunto. Ryhmämuotoisia lukitestausta järjestetään joka lukuvuosi.

Metropoliaan hakiessa erityistä tukea tarvitsevan hakijan tulee toimittaa kirjallinen hakemus hakutoimistoon heti valintakoekutsun saatuaan. Hakemukseen liitetään joko lääkärintodistus tai muu asiantuntijan lausunto vammasta tai sairaudesta.

Suositukses

- Erilaiset uskonnolliset ja poliittiset mielipiteet sallitaan ja niitä edustavat toimijat ovat tervetulleita tapahtumiin. Suoranaista käännöstyötä ei kuitenkaan sallita. Jos osallistujiksi johonkin tilaisuuteen kutsutaan eri uskontokuntien, aatteellisten liikkeiden tai poliittisten puolueiden edustajia, huomioidaan tasavertaisuus.
- Järjestettäessä bileitä, vuosijuhlia tai muita tilaisuuksia, joissa on tarjolla alkoholia, huomioidaan aina myös ne henkilöt, jotka eivät juo alkoholia ollenkaan tai kyseisessä tapahtumassa. Keneltäkään ei tentata syitä juomattomuuteen. Bileissä on aina tarjouksessa myös alkoholiton juoma.
- Erilaiset vakaumuksesta, allergioista tai muista syistä johtuvat ruokavaliot huomioidaan tarjoiluissa esimerkiksi kartoittamalla ruokavaliot etukäteen mahdollisuuksien mukaan. Muuten huomioidaan yleisimmät ruokavaliot, kuten esimerkiksi kasvissyönti ja vähälaktoosinen ruokavalio.
- Esteettömät tilat tapahtumien järjestämiseen listataan.
- Tiedotetaan sekä suomeksi että englanniksi yhtä aikaa.
- Tapahtumia järjestettäessä suunnitellaan etukäteen, miten voidaan paremmin huomioida myös ne osallistujat, jotka eivät puhua suomea.
- Bileitä järjestettäessä huomioidaan ikäraajat.
- Ei korosteta nuorekkuutta työpaikkailmoituksissa.
- METKAN tapahtumiin voi pääsääntöisesti niiden luonteesta riippuen tuoda mukanaan lapsia.
- Ei tehdä oletuksia toisten seksuaalisesta suuntautumisesta.
- Annetaan ihmisten itse valita, mitä asioita he kertovat itsestään, ei udella.
- Kohdellaan yhdenvertaisesti samaa ja eri sukupuolta olevia pareja kaikissa tilaisuuksissa esimerkiksi istumajärjestyksen suhteen. Istumajärjestyksessä huomioidaan myös useamman kuin kahden henkilön muodostamat suhteet.
- Annetaan henkilöiden itse määritellä oma sukupuolensa, ei oleteta.
- Ei jaeta työtehtäviä (oletetun) sukupuolen perusteella.

- Ei kysytä sukupuolta ellei se ole tarpeellista.
- Kyselyssä annetaan valittavaksi myös muita vaihtoehtoja kuin nainen ja mies, esimerkiksi muu tai en halua vastata.
- Järjestetään kaikki tilaisuudet ja toiminta fyysisesti esteettömissä paikoissa aina kuin se on mahdollista. Jos se ei ole, tiedotetaan osallistujille vaihtoehtoisista kulkureiteistä etukäteen. Valitaan tapahtumiin vastuuhenkilö, joka tarvittaessa auttaa ja ohjaa liikuntarajoitteisia osallistujia.
- Toimistolle ja sisätapahtumiin ei tuoda lemmikkieläimiä.
- Vältetään voimakkaiden hajusteiden käyttöä.
- METKAN virallisista dokumenteista löytyy ainakin muutaman lauseen lyhennelmä englanniksi sekä henkilö, joka antaa lisätietoja tarvittaessa.
- METKAN viestintäsuunnitelmaa päivitettäessä huomioidaan esteettömyydestä tai esteellisyydestä tiedottaminen

Liite 1: Tapahtumien järjestäminen

Suunnitteluvaihe

- Paikkaa valittaessa muistetaan, pääsevätkö sinne muun muassa kaiken ikäiset ja liikuntarajoitteiset opiskelijat.
- Mihin aikaan ja mille kohderyhmälle tapahtuma järjestetään? Halutaanko sinne sekä päivä- että iltaopiskelijoita? Millainen on tapahtuman luonne, voiko sinne tuoda mukanaan lapsia?
- Onko tilaisuus yksi- vai kaksikielinen?
 - Esimerkkinä kaksikielinen paneeli: Osa puhujista voi puhua suomea ja osa englantia. Yhden järjestäjistä voi valita tiivistämään puheenvuorot toiselle kielelle. Tarvittaessa yleisökin voi auttaa. Alkupuheenvuorossa voi kerrata nämä yhteiset pelisäännöt. Kaikkea ei tarvitse sanoa molemmilla kielillä, suurin osa paikalla olijoista ymmärtää kuitenkin sekä suomea että englantia.
 - Esimerkkinä bileet tai vuosijuhla: Mietitään, voisiko tilaisuudessa olla juontajapari, joista toinen puhuisi suomea ja toinen englantia. Yksikin juontaja voi puhua välillä molempia kieliä. Kaikkea ei tarvitse toistaa kahdella kielellä, tärkeimmät ohjeet toki, kevyemmät asiat voi sanoa vaikka pelkästään englanniksi. Puheissa on hyvä sanoa jotain molemmilla kielillä, mutta on tylsää kuunnella täsmälleen samat asiat suomeksi ja englanniksi.
- Tarjoiluja pohdittaessa on huolehdittava, että tarjolla on alkoholittomia juomia sekä bileissä on alkoholittomia juomatarjouksia. Mikäli tilaisuudessa tarjotaan jotain syötävää, kyselkää osallistujien erityisruokavaliot etukäteen tai huomioikaa yleisimmät.
- Onko tapahtumaan alennuksia ja kenelle? Eihän alennuksia myönnetä joitain syrjivästi esimerkiksi sukupuolen perusteella? Vuosijuhlissa alkoholiton vaihtoehto voi maksaa vähemmän, ovathan kulutkin pienemmät.

Tiedottaminen

- Tiedotetaan etukäteen vaihtoehtoisista kulkureiteistä korostaen liikuntaesteisten osallistumismahdollisuuksia hyvissä ajoin ennen tilaisuutta. Tiedotuksessa voidaan esimerkiksi nimetä vastuuhenkilö, joka opastaa ja avustaa liikuntarajoitteisen paikalle.
- Mikäli tapahtuma pidetään pääosin suomeksi, lisätään lyhyt kuvaus myös englanniksi nettiin kun tapahtumaa mainostetaan.
- Jos tapahtuma on edes osittain kaksikielinen, se on huomioitava kaikessa tiedotuksessa, myös esimerkiksi julisteissa.

Postiosoite–Address
 Bulevardi 29 b
 00180 Helsinki
 Finland

Puhelin–Telephone
 020 783 6570

Sähköposti– E-mail
 metka@metkaweb.fi
 Internet
 www.metkaweb.fi

Y-tunnus
 2165831-1
 Kotipaikka–Domicile
 Helsinki

- Mainostettaessa kannattaa pohtia tarkkaan, lähteekö siitä tekemään hauskan esimerkiksi leikkimällä stereotyyppiöillä. Vaikka jokin asia olisi tarkoitettu vitsiksi, se saattaa tahtomattaan loukata.
- Pohditaan, miten kaikki tieto tapahtumasta on mahdollisimman helposti saatavilla ja yksinkertaisessa muodossa, jotta väärinkäsityksiltä vältytään.
- Mikäli tapahtumaan tehdään kylttejä tai kirjallisia ohjeita, niiden on hyvä olla kahdella kielellä.

Tapahtumapäivä

- Ennen tapahtuman alkua kannattaa tarkistaa inva-wc:iden tilanne, sillä vaikka sellainen löytyisi, pääsy sinne saattaa olla estynyt esimerkiksi varastoitujen tavaroiden takia.
- Tapahtuman alussa voi kysyä, onko paikalla henkilöitä, jotka eivät ymmärrä suomea. Mikäli heitä on, juonnoissa ja ohjeistuksissa myös heidät täytyy huomioida ainakin lyhyesti.

Lähteet

- Häirintä oppilaitoksissa. Verkkodokumentti. <<http://www.tasa-arvo.fi/syrjinta/hairinta/oppilaitoksissa>>
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (8.8.1986/609). Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>>
- Neliveto vai etukeno? -hanke: Bileet. Tapahtumajärjestäjän opas.
- Syrjinnästä vapaa alue -kampanja. Verkkodokumentti. <http://www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta_vapaa_alue/>
- Vaahtera, Elina (2008): Häirintäyhdyshenkilöopas. SYL-julkaisu 1/2008, Vantaa.
- Yhdenvertainen Metropolia. Yhdenvertaisuusopas opiskelijoille, henkilökunnalle ja yhteistyökumppaneille sekä hakijoille. Hyväksytty Metropolia Ammattikorkeakoulun rehtorin Riitta Konkolan päätöksellä 18.5.2010.
- Yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21). Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>>